

**OTA-ONALARNI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA
ISHTIROKGA JALB QILISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI****Xakimova Shoxista Shodiyevna***Jizzax viloyati Jizzax shahar 33-DMTT logopedi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada bolalar nutqini rivojlantirish jarayonida ota-onalarni faol ishtirokga jalb qilishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Tadqiqotda oilaviy muhitning nutq rivojiga ta'siri, pedagog–ota-ona hamkorligining samarali shakllari hamda bosqichma-bosqich jalb etish mexanizmlari tahlil qilindi. Ilmiy adabiyotlar asosida ota-onalarni nutq rivojlantirish jarayoniga integratsiya qilish modeli ishlab chiqildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, tizimli hamkorlik bolalarning lug'at boyligi, bog'lanishli nutqi va kommunikativ faolligini sezilarli oshiradi.

Kalit so'zlar: nutq rivoji, ota-ona hamkorligi, oilaviy muhit, kommunikativ kompetensiya, maktabgacha ta'lim, logopedik yordam.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida bolalar nutqini rivojlantirish masalasi ustuvor pedagogik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Nutq — bolaning tafakkuri, ijtimoiylashuvi va o'qish faoliyatining asosiy vositasidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, nutq rivojining muvaffaqiyati nafaqat ta'lim muassasasi faoliyatiga, balki oiladagi nutqiy muhitga ham bevosita bog'liq.

Amaliyotda ko'pincha nutqni rivojlantirish ishlari faqat pedagog yoki logoped zimmasiga yuklatilib, ota-onalarning imkoniyatlaridan to'liq foydalanilmaydi. Bu esa rivojlanish jarayonining sekinlashishiga olib keladi.

Tadqiqot muammosi: ota-onalarni bolalar nutqini rivojlantirish jarayoniga tizimli jalb etish mexanizmlarining yetarli ishlab chiqilmaganligi.

Tadqiqot maqsadi: ota-onalarni bolalar nutqini rivojlantirishga jalb qilishning samarali pedagogik modelini ishlab chiqish va asoslash.

Tadqiqot vazifalari:

nutq rivojida oilaning o'rnini tahlil qilish;

ilmiy adabiyotlarni o'rganish;

ota-onalarni jalb qilish bosqichlarini ishlab chiqish;

amaliy tavsiyalar berish.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bolalar nutqini rivojlantirish muammosi ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan.

Psixolog olimlar nutq rivoji eng avvalo ijtimoiy muloqot jarayonida shakllanishini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, bola qancha ko'p nutqiy muhitda bo'lsa, uning lug'ati shuncha tez boyiydi.

Pedagogik tadqiqotlarda oilaviy muhitning hal qiluvchi roli qayd etiladi. Ayrim olimlar ota-onaning nutqiy faolligi bolaning:

fonematik eshitishi

lug'at boyligi

grammatik tuzilishi

bog'lanishli nutqi rivojiga bevosita ta'sir qilishini isbotlagan.

Logopedik tadqiqotlarda esa ota-onalar bilan hamkorlik qilinmagan holatlarda nutq nuqsonlarini korreksiya qilish muddati 1,5–2 baravar cho'zilishi aniqlangan.

Tahlil natijasida quyidagi bo'shliqlar aniqlandi:

ota-onalarni jalb qilish ishlari epizodik;

metodik qo'llanmalar yetarli emas;

bosqichli yondashuv kam ishlab chiqilgan;

raqamli hamkorlik vositalari kam qo'llanadi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

ilmiy manbalarni tahlil qilish;

pedagogik kuzatuv;

so'rovnoma;

qiyosiy tahlil;

modellashirish.

Tadqiqot bazasi sifatida maktabgacha ta'lim tashkilotlari tajribasi umumlashtirildi.

NATIJALAR

Tadqiqot asosida ota-onalarni nutq rivojlantirishga jalb etishning 5 bosqichli modeli ishlab chiqildi.

1-bosqich. Diagnostik bosqich

Maqsad: bola nutqining hozirgi holatini aniqlash.

Ishlar:

nutqiy rivojlanishni baholash;

ota-onalar bilan suhbat;

oilaviy nutq muhitini o'rganish.

Natija: individual ehtiyojlar aniqlanadi.

2-bosqich. Ma'rifiy-tushuntirish bosqichi

Bu bosqich ota-onalarni jarayonga tayyorlaydi.

Shakllar:

seminarlar

mahorat darslari

konsultatsiyalar

eslatmalar

Tadqiqotda ota-onalarning 72% aynan tushuntirish ishlaridan so'ng faolroq ishtirok eta boshlagani kuzatildi.

3-bosqich. Amaliy hamkorlik bosqichi

Eng muhim bosqich.

Faoliyatlar:

uy vazifalari

nutqiy o'yinlar

birgalikda kitob o'qish

dialogik mashqlar

Natijalar bolalarning lug'at boyligi sezilarli oshganini ko'rsatdi.

4-bosqich. Monitoring va teskari aloqa

Vazifalar:

rivojlanish dinamikasini kuzatish;

ota-onadan fikr olish;

mashqlarni moslashtirish.

Bu bosqich individual yondashuvni kuchaytiradi.

5-bosqich. Mustahkamlash bosqichi

Natijalar:

barqaror nutqiy faollik;

ota-onaning mustaqil ishlashi;

ijobiy oilaviy nutq muhiti.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki:

ota-ona ishtirokisiz nutq rivoji sekinlashadi;

tizimli hamkorlik eng samarali yo'l;

erta jalb qilish muhim;

o'yin texnologiyalari yuqori natija beradi.

Amaliyotda uchraydigan muammolar:

ota-onaning vaqt yetishmasligi;

metodik savodxonlik pastligi;

motivatsiya yetarli emas.

Bularni bartaraf etish uchun moslashuvchan hamkorlik modellari zarur.

XULOSA

O'tkazilgan tadqiqotlar asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Bolalar nutqini rivojlantirishda ota-ona hal qiluvchi subyekt hisoblanadi.

2. Jalb etish ishlari bosqichma-bosqich tashkil etilganda samaradorlik oshadi.

3. Taklif etilgan 5 bosqichli model amaliy jihatdan samarali.

4. Pedagog va ota-ona hamkorligi nutq nuqsonlari profilaktikasida muhim omil.

Amaliy ahamiyati: model maktabgacha va boshlang'ich ta'lim amaliyotida qo'llash uchun tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy L.S. Tafakkur va nutq. – Moskva, 1982.

2. Elkonin D.B. Bolalar nutqining rivojlanishi. – Moskva, 1989.

3. Leontev A.A. Nutq faoliyati asoslari. – Moskva, 1997.

4. G'oziyev E. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent, 2005.

5. Qodirova F. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent, 2018.

6. Nurmatova M. Logopediya asoslari. – Toshkent, 2020.